ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ GIUSEPPE TESAURO της 26ης Απριλίου 1994 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Με το ερώτημα δηλαδή του εθνικού δικαστηρίου τίθεται ουσιαστικά ζήτημα κύρους του σημείου 4, στοιχείο I, του παραρτήματος VI του κανονισμού 1408/71.

1. Με την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως που αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας διαδικασίας, το Centrale Raad van Beroep ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί του ζητήματος αν συμβιβάζεται με το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ το σημείο 4, στοιχείο I (Κάτω Χώρες), του παραρτήματος VI του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας [1] (στο εξής: κανονισμός). Το ενδεχομένως υφιστάμενο ασυμβίβαστο θα οφειλόταν στο γεγονός ότι η εν λόγω διάταξη μπορεί να έχει ως συνέπεια να επιβάλλεται, δυνάμει του εθνικού δικαίου, στον (πρώην) μισθωτό μια επιπλέον προϋπόθεση για την κτήση δικαιώματος επί παροχών αναπηρίας βάσει της νομοθεσίας κράτους μέλους (εν προκειμένω η ύπαρξη εισοδημάτων από μισθωτές υπηρεσίες ορισμένου ύψους κατά το πριν από την επέλευση της ανικανότητας προς εργασία έτος), προϋπόθεση που δεν ισχύει για την εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στην οποία λογίζεται ότι εξακολουθεί να υπάγεται ο εν λόγω εργαζόμενος, κατά την έννοια του άρθρου 45, παράγραφος 4, του κανονισμού.

2. Για την καλύτερη κατανόηση του προδικαστικού ερωτήματος, πρέπει καταρχάς να υπενθυμιστεί το εθνικό κανονιστικό πλαίσιο.

Το ολλανδικό υποχρεωτικό ασφαλιστικό σύστημα διέπεται από δύο ρυθμίσεις: τον Algemene Arbeidsongeschiktheidswet [2] (τον γενικό νόμο περί ανικανότητας προς εργασία, στο εξής: AAW) και τον Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering [3] (τον νόμο περί ασφαλίσεως κατά της ανικανότητας προς εργασία, στο εξής: WAO). Ο AAW, ο οποίος άρχισε να ισχύει την 1η Οκτωβρίου 1976, αφορά την κοινωνική ασφάλιση στην οποία υπάγονται καταρχήν όλοι οι κάτοικοι των Κάτω Χωρών. Η κτήση του δικαιώματος επί των παροχών και ο υπολογισμός των παροχών αυτών δεν εξαρτώνται από καμία προϋπόθεση διάρκειας των ασφαλιστικών περιόδων. Για τη χορήγηση πάντως παροχής βάσει του νόμου αυτού προϋπόθεση είναι, κατόπιν της τροποποιήσεως της 1ης Ιανουαρίου 1980, να είχε ο ασφαλισμένος, κατά το προηγηθέν της επελεύσεως της ανικανότητας προς εργασία έτος, εισοδήματα ορισμένου ύψους προερχόμενα από (ή

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

1 — Βλ. το κωδικοποιημένο κείμενο του ανωτέρω κανονισμού, όπως περιέχεται στον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230, σ. 6).

2 — Νόμος της 11ης Δεκεμβρίου 1975, Stbl. (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του Βασιλείου των Κάτω Χωρών) 674.

3 — Νόμος της 18ης Φεβρουαρίου 1966, Stbl. 84.

έχοντα σχέση με) την ανάπτυξη εργασιακής δραστηριότητας στον οικονομικό και επαγγελματικό βίο (άρθρο 6). Συναφώς πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι παροχές που αντικαθιστούν τις αποδοχές θεωρούνται ως εισοδήματα, κατά την έννοια του AAW, αλλ' αυτό δεν ισχύει για τα εισοδήματα που προέρχονται από τη χορήγηση παροχών κοινωνικής αρωγής.

Ο WAO, ο οποίος άρχισε να ισχύει την 1η Ιουλίου 1967, ρυθμίζει την υποχρεωτική ασφάλιση των μισθωτών κατά της ανικανότητας προς εργασία. Προκειμένου να χορηγηθούν σχετικές παροχές, οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να υπόκεινται στην εν λόγω νομοθεσία, δηλαδή να παρέχουν εξαρτημένη εργασία κατά τον χρόνο επελεύσεως του ασφαλιζόμενου κινδύνου. Αντίθετα, η κτήση του δικαιώματος επί των παροχών και ο υπολογισμός τους δεν υπόκεινται σε καμία προϋπόθεση σχετικά με τη διάρκεια των περιόδων ασφαλίσεως. Οι ανίκανοι προς εργασία ασφαλισμένοι εμπίπτουν στις ευεργετικές διατάξεις του WAO, εφόσον έχουν συμπληρώσει 52 συνεχείς εβδομάδες ανικανότητας προς εργασία· το ποσό της παροχής υπολογίζεται βάσει του βαθμού αναπηρίας και του ύψους του ημερομισθίου.

Κατά τον κρίσιμο για την προκειμένη υπόθεση χρόνο, σε περίπτωση ταυτόχρονης υποβολής αιτήσεως για τη χορήγηση και των δύο παροχών, η παροχή κατά τον WAO καταβαλλόταν, μόνο εφόσον υπερέβαινε την παροχή AAW. Ο δικαιούμενος πάντως τις παροχές κατά τον WAO, ο οποίος, για οποιονδήποτε λόγο, δεν μπορούσε να ζητήσει τις παροχές AAW, είχε και έχει πλήρες δικαίωμα επί των παροχών WAO.

3. Ας έλθουμε τώρα στην κρίσιμη κοινοτική ρύθμιση. Το άρθρο 51 της Συνθήκης επιβάλλει στο Συμβούλιο, ως γνωστόν, την υποχρέωση να θεσπίσει τα αναγκαία μέτρα στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως, προκειμένου ιδίως να εξασφαλιστεί υπέρ των διακινουμένων εργαζομένων «ο συνυπολογισμός όλων των περιόδων που λαμβάνονται υπόψη από τις διάφορες εθνικές νομοθεσίες για την κτήση και τη διατήρηση του δικαιώματος προς λήψη παροχής όπως και για τον υπολογισμό του ύψους αυτών» (στοιχείο α'). Βάσει ακριβώς του άρθρου αυτού το Συμβούλιο εξέδωσε στον κανονισμό 1408/71, κύριος σκοπός του οποίου είναι ο συντονισμός των διαφόρων εθνικών ρυθμίσεων, ώστε να εξασφαλιστεί ότι οι εργαζόμενοι που κάνουν χρήση του δικαιώματός τους προς ελεύθερη κυκλοφορία δεν θα περιέρχονται σε δυσμενή θέση έναντι των εργαζομένων που ασκούν τις δραστηριότητές τους εντός ενός μόνο κράτους μέλους.

Όσον αφορά ειδικότερα τις παροχές αναπηρίας, σκοπός της κοινοτικής ρυθμίσεως είναι, μεταξύ άλλων, η εξασφάλιση της συνυπάρξεως των συστημάτων που στηρίζονται στην κτήση του δικαιώματος επί των παροχών λόγω της επελεύσεως του ασφαλιζομένου κινδύνου (όπως είναι το ολλανδικό σύστημα) και των συστημάτων που βασίζονται αντίθετα στην προοδευτική κτήση του δικαιώματος επί των παροχών, που εξαρτώνται δηλαδή από τη διάρκεια των περιόδων ασφαλίσεως. Συναφώς, ιδιαίτερη σημασία έχει το άρθρο 45, παράγραφος 4 (παράγρα-

φος 3 κατά τον χρόνο κατά τον οποίο συνέβησαν τα επίδικα περιστατικά), του κανονισμού, κατά το οποίο, «αν η νομοθεσία κράτους μέλους, η οποία εξαρτά τη χορήγηση παροχών από τον όρο ότι ο μισθωτός υπάγεται στη νομοθεσία αυτή κατά τη στιγμή επελεύσεως του κινδύνου, δεν απαιτεί καμία διάρκεια ασφαλίσεως ούτε για την απόκτηση του δικαιώματος ούτε για τον υπολογισμό των παροχών, κάθε μισθωτός, ο οποίος έπαυσε να υπάγεται στη νομοθεσία αυτή, θεωρείται, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου, ότι υπάγεται ακόμη σε αυτήν τη στιγμή της επελεύσεως του κινδύνου, *αν υπάγεται στη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους τη στιγμή αυτή ή*, ελλείψει τέτοιας περιπτώσεως, *αν δύναται να διεκδικήσει παροχές δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους*» [4]. Η παράγραφος 6 του ίδιου άρθρου περιέχει πανομοιότυπες διατάξεις για τους ελεύθερους επαγγελματίες, με τη μόνη διαφορά ότι δεν προβλέπεται η δεύτερη υποθετική περίπτωση που υπογραμμίστηκε ανωτέρω.

Το δε παράρτημα VI του κανονισμού 1408/71 προβλέπει, με την επίμαχη εν προκειμένω διάταξη, δηλαδή το στοιχείο Ι, σημείο 4, ορισμένες ιδιαίτερες μεθόδους για την εφαρμογή της ολλανδικής νομοθεσίας περί ανικανότητας προς εργασία. Στην προκειμένη υπόθεση αρκεί να τονισθεί ότι η εν λόγω διάταξη προβλέπει ότι για την εφαρμογή του άρθρου 46, παράγραφος 2, του κανονισμού (δηλαδή της διατάξεως περί εκκαθαρίσεως των παροχών) ο αρμόδιος ασφαλιστικός φορέας καθορίζει το ποσό των παροχών εις χρήμα σύμφωνα με τις διατάξεις του WAO, «αν ο ενδιαφερόμενος, τη στιγμή που επήλθε η ανικανότητα προς εργασία με την αναπηρία που προέκυψε, ήταν μισθωτός, κατά την έννοια του άρθρου 1, περίπτωση α', του κανονισμού» (στοιχείο α')· ο καθορισμός αυτός γίνεται βάσει των διατάξεων του AAW, «αν ο ενδιαφερόμενος, τη στιγμή που επήλθε η ανικανότητα προς εργασία με την αναπηρία που προέκυψε, δεν ήταν μισθωτός, κατά την έννοια του άρθρου 1, περίπτωση α', του κανονισμού» (στοιχείο β'). Δεν θα ήταν περιττό να προστεθεί ότι το ανωτέρω κείμενο αποτελεί αποτέλεσμα της τροποποιήσεως των εκτελεστικών αυτών διατάξεων επ' ευκαιρία της διευρύνσεως του πεδίου εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, ώστε να περιληφθούν και οι ελεύθεροι επαγγελματίες [5]· οι διατάξεις αυτές δηλαδή τροποποιήθηκαν με σκοπό να περιληφθούν στην κοινοτική ρύθμιση και οι παροχές που χορηγούνται βάσει του AAW.

4. Ας έλθουμε τώρα στα πραγματικά περιστατικά της παρούσας διαφοράς. Ο Drake, Τσεχοσλοβάκος υπήκοος που πολιτογραφήθηκε Ολλανδός βάσει νόμου της 20ής Μαΐου 1975, συμπλήρωσε, βάσει του WAO, κατά το διάστημα από 24 Οκτωβρίου 1968 έως 5 Νοεμβρίου 1971 περιόδους ασφαλίσεως ίσες συνολικά με τρία έτη και δώδεκα ημέρες. Από τις 30 Νοεμβρίου 1971 μέχρι τις 23 Οκτωβρίου 1980 υπαγόταν, λόγω της εργασίας που παρείχε στη Γερμανία, στο γερμανικό ασφαλιστικό σύστημα κατά αναπηρίας. Από τη Διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι από την ημερομηνία αυτή μέχρι την 1η Ιουλίου 1984 ο Drake δεν εργάστηκε πλέον και δεν του χορηγήθηκε καμία παροχή προοριζόμενη να αντικαταστήσει

4 — Η υπογράμμιση δική μου.

5 — Βλ. κανονισμό (ΕΟΚ) 1390/81 του Συμβουλίου, της 12ης Μαΐου 1981, περί επεκτάσεως στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους του κανονισμού 1408/71 (ΕΕ L 143, σ. 1).

τον μισθό του. Αφού αναγνωρίστηκε η αναπηρία του στις 24 Μαρτίου 1986, οι αρμόδιες γερμανικές αρχές του χορήγησαν αναδρομικά από την 1η Ιουλίου 1984 Erwerbsunfähigkeitsrente (σύνταξη λόγω ανικανότητας προς εργασία), η οποία υπολογίστηκε βάσει των περιόδων ασφαλίσεως που είχαν διανυθεί στη Γερμανία.

Ο αρμόδιος για την εφαρμογή της ρυθμίσεως ολλανδικός φορέας, το Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging (στο εξής: NAB), εξέτασε, κατόπιν σχετικής αιτήσεως που υποβλήθηκε και στις Κάτω Χώρες, αν ο Drake δικαιούνταν παροχές αναπηρίας βάσει της ολλανδικής ασφαλίσεως και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο Drake έπρεπε να θεωρηθεί από τις 31 Αυγούστου 1984 ως ανίκανος προς εργασία, τόσο κατά την έννοια του WAO όσο και κατά την έννοια του AAW. Η αίτηση όμως του Drake απορρίφθηκε στις 18 Νοεμβρίου 1986, με το αιτιολογικό ότι ο Drake δεν δικαιούνταν τις παροχές WAO, επειδή δεν ήταν μισθωτός κατά τον χρόνο επελεύσεως της ανικανότητας προς εργασία. Επιπλέον, το NAB αποφάνθηκε ότι ο Drake δεν δικαιούνταν ούτε τις παροχές AAW, επειδή δεν είχε εισοδήματα κατά το έτος που είχε προηγηθεί της επελεύσεως της ανικανότητας προς εργασία.

Κατά της αποφάσεως αυτής ο Drake προσέφυγε ενώπιον του Raad van Beroep του Άμστερνταμ, το οποίο δέχθηκε την προσφυγή. Κατά της αποφάσεως του δικαστηρίου αυτού το NAB άσκησε τότε έφεση ενώπιον του Centrale Raad van Beroep, το οποίο έκρινε ότι ήταν σκόπιμο, προς επίλυση της διαφοράς, να υποβάλει ένα προδικαστικό ερώτημα. Όπως αναφέρθηκε ήδη, με το ερώτημα αυτό ζητείται από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί του κύρους του παραρτήματος VI, στοιχείο I, σημείο 4, του κανονισμού.

5. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι πρέπει να εξακριβωθεί επομένως αν είναι νόμιμη μια διάταξη (σαν την ανωτέρω διάταξη του παραρτήματος) η οποία, εκ πρώτης όψεως τουλάχιστον, περιορίζει το περιεχόμενο του άρθρου 45, παράγραφος 4, του κανονισμού και ιδίως αν η διάταξη αυτή είναι ασυμβίβαστη με το άρθρο 51 της Συνθήκης και συνεπώς ανίσχυρη, επειδή εμποδίζει τη σώρευση των δικαιωμάτων που έχει καταρχήν ο πρώην εργαζόμενος.

Καταρχάς ενδείκνυται να υπομνησθεί ότι στην πραγματικότητα το άρθρο 45, παράγραφος 4, του κανονισμού καθιερώνει απλώς ένα «πλάσμα δικαίου»: σκοπός της καθιερώσεως του πλάσματος αυτού είναι δηλαδή να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η χορήγηση των παροχών WAO δεν εξαρτάται από τη διάρκεια των ασφαλιστικών περιόδων αλλά από την επέλευση του ασφαλιζομένου κινδύνου, ώστε να αποφευχθούν τα αρνητικά αποτελέσματα που θα μπορούσε να έχει το γεγονός αυτό για τους εργαζομένους εκείνους οι οποίοι υπέκειντο, κατά τη διάρκεια της εργασιακής τους σταδιοδρομίας, και στα δύο αυτά συστήματα. Αυτό το πλάσμα δικαίου στηρίζεται, όπως αναφέρθηκε ήδη, στο γεγονός ότι κάθε εργαζόμενος που έχει παύσει να υπάγεται σε νομοθεσία που στηρίζεται στην επέλευση του κινδύνου θεωρείται ότι υπάγεται ακόμη στη νομοθεσία αυτή κατά το χρονικό σημείο της επελεύσεως του κινδύνου, εφόσον:

α) υπάγεται στη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους ή

β) μπορεί να αξιώσει τη χορήγηση παροχών βάσει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους. Η εφαρμογή της διατάξεως αυτής

στην περίπτωση του Drake θα είχε ως αποτέλεσμα ότι ο Drake θα δικαιούνταν και τις παροχές WAO, επειδή του χορηγούνταν παροχές αναπηρίας βάσει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους. Δεν αμφισβητείται δε ότι αυτό ακριβώς θα συνέβαινε πριν από την 1η Ιουλίου 1982, αφού μέχρι την ημερομηνία αυτή αρκούσε, για τη χορήγηση παροχών βάσει του WAO, η πλήρωση μιας από τις δύο προϋποθέσεις που προβλέπει το άρθρο 45, παράγραφος 4, του κανονισμού.

Αντίθετα, από την 1η Ιουλίου 1982 τα πράγματα άλλαξαν, λόγω της τροποποιήσεως του επίμαχου παραρτήματος, η οποία επήλθε λόγω της διευρύνσεως του πεδίου εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, ώστε να καλύπτει πλέον και τους ελεύθερους επαγγελματίες. Πράγματι, οι διατάξεις του παραρτήματος προβλέπουν σήμερα ότι μόνο οι «εν ενεργεία» κατά τον χρόνο επελεύσεως του ασφαλιζομένου κινδύνου μισθωτοί δικαιούνται τις παροχές WAO. Αντίθετα, όλοι οι άλλοι μισθωτοί μπορούν να αξιώσουν μόνο τις παροχές AAW, υπό την προϋπόθεση βεβαίως ότι πληρούν την προϋπόθεση περί εισοδήματος, δηλαδή ότι είχαν εισόδημα από (ή σε σχέση με) την παροχή εργασίας κατά το έτος που προηγήθηκε της επελεύσεως της ανικανότητας προς εργασία. Κατά συνέπεια, ο Drake δεν μπορεί να επικαλεστεί τον WAO, καθόσον δεν εργαζόταν κατά τον χρόνο επελεύσεως του κινδύνου, ούτε όμως και τον AAW, αφού δεν πληροί την προϋπόθεση περί εισοδήματος, η οποία επιβάλλεται από το άρθρο 6 του AAW.

6. Κατόπιν της ανωτέρω διασαφηνίσεως των όρων του προβλήματος, τίθεται καταρχάς το ζήτημα της σχέσεως που υπάρχει μεταξύ των κρίσιμων διατάξεων του κανονισμού και των διατάξεων του παραρτήματος VI του κανονισμού αυτού· ειδικότερα, τίθεται το ζήτημα αν η επίμαχη εν προκειμένω διάταξη του παραρτήματος μπορεί νομίμως να περιορίσει το περιεχόμενο του άρθρου 45, παράγραφος 4, του κανονισμού. Θα ήθελα συναφώς να υπενθυμίσω καταρχάς ότι, όπως έχει αποφανθεί το ίδιο το Δικαστήριο, «οι διατάξεις του κανονισμού 1408/71, και ειδικότερα του παραρτήματος VI, που θεσπίστηκαν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 51 της Συνθήκης, πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως του σκοπού του εν λόγω άρθρου, ο οποίος συνίσταται στη συμβολή στην εγκαθίδρυση μιας όσο είναι δυνατό πληρέστερης εφαρμογής της ελεύθερης κυκλοφορίας των διακινουμένων εργαζομένων» [6]. Από τη σκέψη αυτή του Δικαστηρίου συνάγεται, κατά την άποψή μου, ότι δεν υφίσταται καμία ιεραρχική σχέση μεταξύ των διατάξεων αυτών: αυτό που έχει σημασία είναι η ερμηνεία τους να εμφανίζει, κατά το δυνατόν, συνοχή και — κυρίως — να μην αντιβαίνει προς τον σκοπό του άρθρου 51 της Συνθήκης.

Μολονότι, όπως προκύπτει από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το άρθρο 51 της Συνθήκης αποβλέπει στον συντονισμό και όχι στην εναρμόνιση των νομοθεσιών και συνεπώς επιτρέπει την ύπαρξη διαφορών μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών, «είναι ωστόσο βέβαιο ότι ο σκοπός των άρθρων 48 έως 51

6 — Απόφαση της 2ας Μαΐου 1990, C-293/88, Winter-Lutzins (Συλλογή 1990, σ. I-1623, σκέψη 13). Ομοίως, βλ. απόφαση της 30ής Μαρτίου 1993, C 282/91, De Wit (Συλλογή 1993, σ. I-1221, σκέψη 16).

της Συνθήκης δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί, εάν, λόγω ασκήσεως του δικαιώματός τους για ελεύθερη κυκλοφορία, οι διακινούμενοι εργαζόμενοι υφίσταντο απώλεια των πλεονεκτημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως που τους παρέχει η νομοθεσία ενός κράτους» [7]. Η συνέπεια αυτή θα μπορούσε πράγματι να αποθαρρύνει τον κοινοτικό εργαζόμενο από την άσκηση του δικαιώματός του προς ελεύθερη κυκλοφορία και συνεπώς θα παρακώλυε την άσκηση της ελευθερίας αυτής [8]. Με το ίδιο πνεύμα το Δικαστήριο διευκρίνισε π.χ. ότι θα υπήρχε δυσμενής διάκριση, αν ο εθνικός νομοθέτης καθόριζε τις προϋποθέσεις κτήσεως ή διατηρήσεως του δικαιώματος παροχών κατά τρόπο ώστε στην πράξη να μπορούν να τις πληρούν μόνο οι εργαζόμενοι του ενδιαφερομένου κράτους μέλους ή αν καθόριζε τις προϋποθέσεις απώλειας ή αναστολής του εν λόγω δικαιώματος κατά τρόπο ώστε να πληρούνται ευκολότερα από τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών απ' ό, τι από τους υπηκόους του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται ο αρμόδιος ασφαλιστικός φορέας [9].

7. Είναι προφανές ότι τούτο δεν συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση. Οποιοσδήποτε δηλαδή είχε αναπτύξει τις οικονομικές δραστηριότητές του εντός των Κάτω Χωρών και μόνο και είχε παύσει να εργάζεται πριν από την επέλευση του ασφαλιζομένου κινδύνου θα βρισκόταν στην ίδια κατάσταση με τον Drake και γενικότερα με όσους θα είχαν κάνει χρήση του δικαιώματος προς ελεύθερη κυκλοφορία και θα είχαν υπαχθεί συγχρόνως τόσο σε ασφαλιστικό σύστημα στηριζόμενο στην επέλευση του κινδύνου όσο και σε ασφαλιστικό σύστημα στηριζόμενο στην προοδευτική κτήση των δικαιωμάτων. Με άλλα λόγια, η κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο Drake δεν οφείλεται στο γεγονός ότι έκανε χρήση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, την οποία εγγυάται η Συνθήκη, αλλά στο γεγονός ότι είχε παύσει οποιαδήποτε εργασιακή δραστηριότητα πολύ πριν από την επέλευση της ανικανότητας προς εργασία.

Η προκειμένη υπόθεση διαφέρει επομένως από την υπόθεση Blottner [10], στην οποία παρέπεμψε η Ελληνική Κυβέρνηση για να στηρίξει την άποψή της ότι το σημείο 4 του στοιχείου Ι του παραρτήματος VI του κανονισμού 1408/71 είναι ανίσχυρο και στην οποία ετίθετο μεν το ζήτημα κατά πόσον το άρθρο 45, παράγραφος 3, του κανονισμού μπορούσε να εφαρμοστεί στην προσφεύγουσα της κύριας δίκης, ο λόγος όμως ήταν ότι η προσφεύγουσα είχε διανύσει ασφαλιστικές περιόδους πριν από την έναρξη ισχύος του κανονισμού αυτού και βάσει διαφορετικού συστήματος απ' ό, τι ίσχυε κατά την ημερομηνία εκείνη. Ορθώς συνεπώς το Δικαστήριο αποφάνθηκε στην περίπτωση εκείνη ότι η προσφεύγουσα δικαιούνταν τις παροχές WAO.

8. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης, με το ίδιο πνεύμα, αν είναι νόμιμη η καθιέρωση μιας επιπλέον προϋποθέσεως (η οποία πραγματοποιήθηκε μετά την περίοδο κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος υπαγόταν στην εν λόγω νομοθεσία), όπως είναι η προϋπόθεση περί πραγματοποιήσεως εισοδή-

7 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 1991, C-349/87, Παράσχη (Συλλογή 1991, σ. I-4501, σκέψη 22).

8 — Βλ., ως τελευταία απόφαση, την απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 1993, C-45/92 και C-46/92, Lepore και Scamuffa (Συλλογή 1993, σ. I-6497, σκέψη 21).

9 — Βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Παράσχη, σκέψη 23.

10 — Απόφαση της 9ης Ιουνίου 1977, 109/76 (Συλλογή τόμος 1977, σ. 337, και συγκεκριμένα σκέψεις 11, 12 και 15 έως 17). Και στην υπόθεση Blottner ετίθετο το ζήτημα αν το άρθρο 45, παράγραφος 4 (τότε επρόκειτο για την παράγραφο 3), του κανονισμού 1408/71 εφαρμόζεται σε όσους παύουν να εργάζονται πριν από την επέλευση του ασφαλιζομένου κινδύνου.

ματος από εργασία ορισμένου ύψους κατά το έτος που προηγείται της επελεύσεως της ανικανότητας προς εργασία, εφόσον η προϋπόθεση αυτή δεν ισχύει για την εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στην οποία ο εν λόγω εργαζόμενος θεωρείται ότι υπάγεται ακόμη, κατά την έννοια του άρθρου 45, παράγραφος 4, του κανονισμού.

Συναφώς αρκεί η παρατήρηση ότι, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 51 της Συνθήκης και ο κανονισμός 1408/71 προβλέπουν απλώς και μόνο τον συνυπολογισμό των περιόδων ασφαλίσεως που έχουν συμπληρωθεί σε διάφορα κράτη μέλη και δεν ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις συμπληρώσεως των εν λόγω περιόδων ασφαλίσεως· εναπόκειται στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους να καθορίζει τις προϋποθέσεις γενέσεως του δικαιώματος ή της υποχρεώσεως υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, υπό την προϋπόθεση βεβαίως ότι δεν δημιουργείται σχετικώς καμία διάκριση μεταξύ ημεδαπών και υπηκόων άλλων κρατών μελών. Κατά συνέπεια, το κοινοτικό δίκαιο δεν στερεί καταρχήν από τον εθνικό νομοθέτη τη δυνατότητα να τροποποιεί ή ενδεχομένως να καθιστά αυστηρότερες τις προϋποθέσεις χορηγήσεως συντάξεως αναπηρίας, εφόσον οι επιβαλλόμενες προϋποθέσεις δεν συνεπάγονται καμία προφανή ή συγκεκαλυμμένη διάκριση μεταξύ των κοινοτικών εργαζομένων [11].

Η προϋπόθεση περί εισοδήματος, την οποία έχει επιβάλλει ο Ολλανδός νομοθέτης ως προϋπόθεση χορηγήσεως των παροχών AAW και στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο με το πριδικαστικό ερώτημα, συνιστά αντικειμενική προϋπόθεση, η οποία ισχύει αδιακρίτως για τους ημεδαπούς εργαζομένους και τους εργαζομένους που έχουν την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους· κατά συνέπεια, δεν τίθενται ζητήματα νομιμότητας της προϋποθέσεως αυτής από την άποψη του κοινοτικού δικαίου.

9. Δεν νομίζω τελικά ότι μπορούν να υπάρχουν αμφιβολίες ως προς το κύρος του σημείου 4 του στοιχείου I του παραρτήματος VI του κανονισμού, καθόσον η μη χορήγηση των επίμαχων εν προκειμένω παροχών οφείλεται σε αντικειμενικές προϋποθέσεις που προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία και ισχύουν εξίσου και για όσους έχουν εργαστεί μόνο εντός του εν λόγω κράτους μέλους, πράγμα που σημαίνει ειδικότερα ότι η κατάσταση στην οποία περιέρχονται και οι εργαζόμενοι που έχουν κάνει χρήση του δικαιώματός τους προς ελεύθερη κυκλοφορία δεν αντιβαίνει προς τους σκοπούς των άρθρων 48 έως 51 της Συνθήκης.

10. Τέλος, πρέπει να εξετασθεί η μάλλον απίθανη περίπτωση στην οποία αναφέρθηκε η Επιτροπή με τις παρατηρήσεις της, δηλαδή εκείνη η ειδική περίπτωση στην οποία θα μπορούσε να μη δικαιούται τις παροχές WAO ο ενδιαφερόμενος, μολονότι κατά τον χρόνο της επελεύσεως του ασφαλιστικού κινδύνου παρείχε εξαρτημένη εργασία, για τον λόγο και μόνον ότι θα είχε κηρυχθεί ανίκανος προς εργασία καταρχάς στο κράτος μέλος στο οποίο ισχύει σύστημα στηριζόμενο στην προοδευτική κτήση των δικαιωμάτων. Στην περίπτωση αυτή πράγματι ο ενδιαφερόμενος δεν θα μπορούσε να χαρακτηρίζεται πλέον ως μισθωτός κατά τον χρόνο αναγνωρίσεως της ανικανότητας προς εργασία εντός του κράτους μέλους

11 — Βλ. συναφώς την προπαρατεθείσα απόφαση Παράσχη, σκέψεις 15 και 16.

εντός του οποίου ισχύει σύστημα στηριζόμενο στον ασφαλιστικό κίνδυνο· θα υπήρχε μάλιστα το ενδεχόμενο να μη μπορεί ο ενδιαφερόμενος να αξιώσει τις παροχές AAW, επειδή δεν θα πληρούσε την προϋπόθεση περί εισοδήματος.

Η ανωτέρω περίπτωση είναι προφανώς τελείως διαφορετική από την περίπτωση που αφορά η προκειμένη υπόθεση, αφού θα επρόκειτο για «εν ενεργεία» μισθωτό κατά τον χρόνο επελεύσεως του ασφαλιστικού κινδύνου. Είναι συνεπώς σαφές ότι, αν οι αρμόδιες ολλανδικές αρχές εφάρμοζαν την επίμαχη ρύθμιση χωρίς να λάβουν υπόψη τα ανωτέρω εκτεθέντα στοιχεία, η εφαρμογή αυτή θα ήταν υπερβολικά στενή και θα βασιζόταν σε υπερβολικά τυπολατρική ερμηνεία. Συναφώς νομίζω ότι αρκεί εδώ να τονισθεί ότι η επίμαχη εν προκειμένω διάταξη, η οποία πρέπει οπωσδήποτε να ερμηνευθεί σε συνδυασμό με το άρθρο 45, παράγραφος 4, του κανονισμού και — γενικότερα — με τον σκοπό που επιδιώκεται με το άρθρο 51, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να ερμηνευθεί κατά τρόπο ώστε να αντιμετωπίζονται όσοι έχουν κάνει χρήση της ελεύθερης κυκλοφορίας δυσμενέστερα από όσους υπάγονταν σε ένα μόνο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως ενός μόνο κράτους μέλους.

11. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων προτείνω συνεπώς στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στο προδικαστικό ερώτημα του Centrale Raad van Beroep της Ουτρέχτης:

«Από την εξέταση του προδικαστικού ερωτήματος δεν ανέκυψαν στοιχεία ικανά να επηρεάσουν το κύρος του παραρτήματος VI, στοιχείο I (Κάτω Χώρες), σημείο 4, του κανονισμού 1408/71.»